“Παιδαγωγική μέσω Τέχνης/Συντονισμός ομάδας-Συστημική προσέγγιση”

Ανωγιαννάκη Κατερίνα, katkatanw@gmail.com
Παραδείσης Γιώργος, paradeises@gmail.com
Μπαρμπαγιάννης Παναγιώτης, barbagohn@hotmail.com

Παρουσίαση εκπαιδευτικού ερευνητικού προγράμματος

Στοιχεία ερευνητικού εκπαιδευτικού προγράμματος

Τίτλος: **Παιδαγωγική μέσω Τέχνης-Συντονισμός ομάδας/Συστημική Προσέγγιση**

- **Ερευνητικός φορέας:** Εργαστήριο Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής “ΡΟΔΑΚΙΝΟ”
- **Συμμετέχοντες εκπαιδευόμενοι**: 15 άτομα
- **Διάρκεια εκπαίδευσης**: 2 έτη/450 ώρες
- ****Περίοδος εκπαίδευσης-έρευνας**: 2019-2021

** Το πρόγραμμα επαναλαμβάνεται κάθε χρονιά μέχρι σήμερα

Caption

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Αρχική ιδέα

Το Διετές Πρόγραμμα Εκπαίδευσης **“Παιδαγωγική μέσω Τέχνης-Συστημική προσέγγιση”** αναδύθηκε ως αρχική ιδέα ερευνητικής δράσης το 2019 μέσα από διεργασίες αναστοχασμού της διεπιστημονικής ομάδας του Εργαστηρίου Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής ΡΟΔΑΚΙΝΟ, επάνω σε θέματα που αφορούσαν στη προσωπική ανάπτυξη και στο μετασχηματισμό οπτικής του παιδαγωγού επαγγελματία μέσα από τον ρόλο του ως συντονιστής ομάδας.

Αναζητούσαμε μέσα από αυτοαναφορικές εμπειρίες και βιώματα, μεθόδους και τεχνικές που θα λειτουργούσαν βοηθητικά στο έργο του εκπαιδευτικού-κοινωνικού επιστήμονα και θα τον οδηγούσαν σε διεργασίες που θα αφορούσαν:

- **στην παρατήρηση**, κατανόηση και στην ανάδειξη των αναγκών κάθε μέλους της ομάδας του
- **στην εξατομικευμένη μάθηση** σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες κάθε μαθητή
- **στην προσωπική ανάπτυξη** και συν-εκπαίδευση του ίδιου του εκπαιδευτικού
- **στην εισαγωγή της τέχνης στην εκπαιδευτική διαδικασία** ως μέσο ανάπτυξης κριτικής και δημιουργικής σκέψης
- **στη σύνθεση των τεχνών** με στόχο τη συνομιλία μεταξύ τους

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Στόχος του προγράμματος

Η πειραματική εφαρμογή του προγράμματος ξεκίνησε το 2019 με μια ομάδα 15 συμμετεχόντων παιδαγωγών και η ερευνητική διεργασία συνεχίζεται μέχρι σήμερα (2021)

Κεντρικά σημεία ενδιαφέροντος της ομάδας μας στο αρχικό σχεδιασμό του προγράμματος, αλλά και στην παρούσα φάση, μετά το πέρας 2 ετών εφαρμογής του, αποτελούν:

- ο **κεντρικός ρόλος των τεχνών** ως μέσο ανάπτυξης δημιουργικότητας και ελεύθερης έκφρασης των εκπαιδευομένων
- η ανάπτυξη τεχνικών που ωθούν στη **σύνδεση των τεχνών μεταξύ τους** και στην πολυπρισματική εκφραστική δυνατότητα που παρέχουν ως μορφές έκφρασης που αλληλοσυμπληρώνονται

Παράλληλα, οι αρχές της Συστημικής Θεωρίας και η τοποθέτησή τους στην Παιδαγωγική και στην ανάπτυξη της δυναμικής ομάδας, αποτελούν κεντρικό μέρος της εκπαίδευσης, επάνω στο οποίο οι εκπαιδευόμενοι εμβαθύνουν περισσότερο σε θέματα που αφορούν:

- **στον ρόλο του παρατηρητή** μέσα και έξω από το σύστημα της ομάδας
- **στη σημασία του πλαισίου** ως αλληλεπιδραστικό παράγοντα στην ανάπτυξη συμπεριφοράς
- **στις σχεσιακές δυναμικές** μέσα στα μέλη μιας ομάδας.

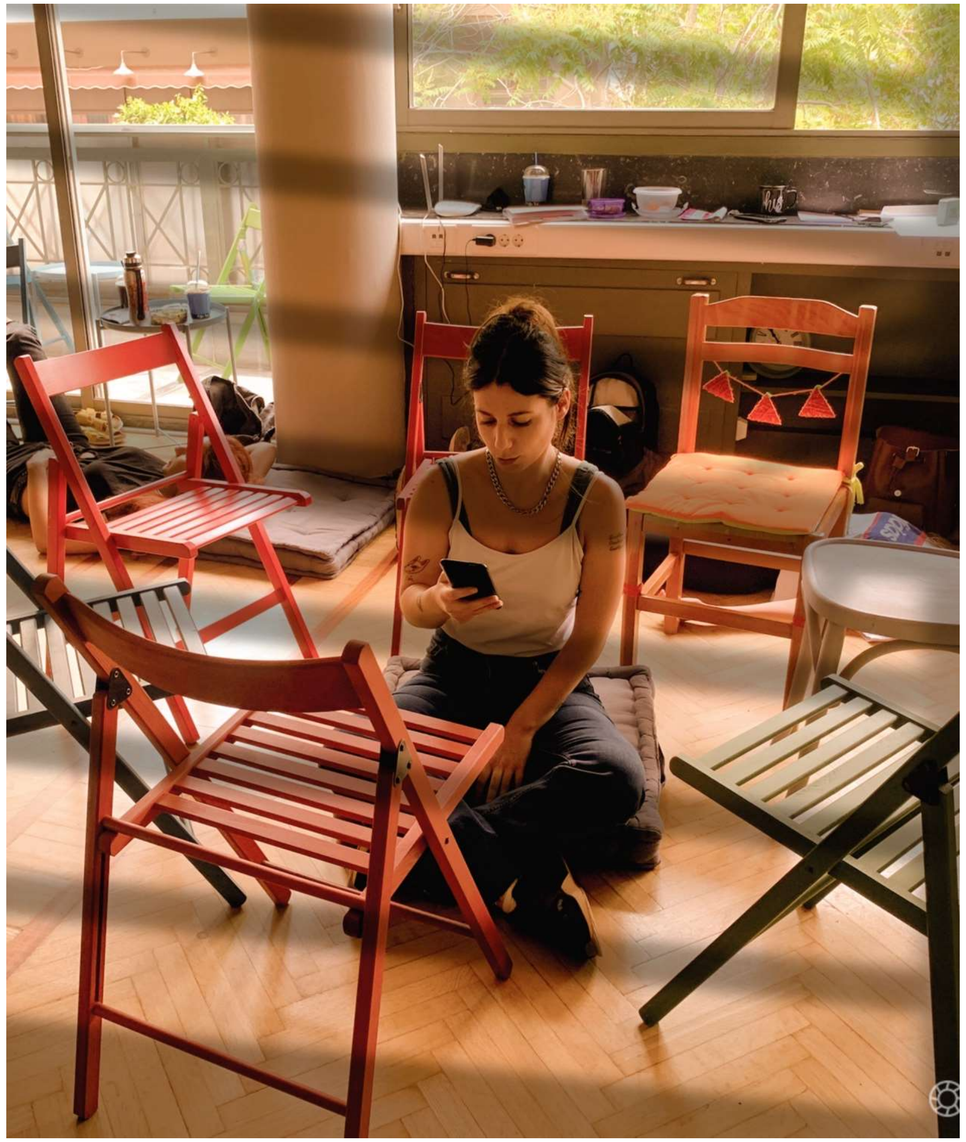

Δημιουργώντας πλαίσια δράσης στο χώρο

Θεατρικό παιχνίδι με αντικείμενα καθημερινής χρήσης/Το σκοινί

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Δομή προγράμματος

- Το εκπαιδευτικό ερευνητικό πρόγραμμα ολοκληρώνεται σε 2 χρόνια που αποτελείται από **450 ώρες βιωματικής εκπαίδευσης**, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν τόσο θεωρητικά μαθήματα **παιδαγωγικής και συστημικής ψυχολογίας**, όσο και καλλιτεχνικά μαθήματα εικαστικής έκφρασης, θεατρικού παιχνιδιού, κουκλοθεάτρου, σωματικής έκφρασης, performance, αφήγησης, video art, αρχιτεκτονικής, συγγραφής και μουσικής.

- Μέσα από την ανάγκη για μια **συμπεριληπτική προσέγγιση της παιδαγωγικής**, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα εμπεριέχει επίσης συναντήσεις που αφορούν το **κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας** και την συμπερίληψη μέσα σε μια ομάδα, κριτική θεωρία και ενότητες που αφορούν την προσέγγιση της Κριτικής Παιδαγωγικής.

- Τα μαθήματα εφαρμόζονται **ένα Σαββατοκύριακο κάθε μήνα από τους μήνες Σεπτέμβριο μέχρι Ιούνιο κάθε έτους** σε ένα σύνολο δεκαέξι ωρών για κάθε διήμερη συνάντηση, ενώ στο 2ο έτος προσθέτονται επιπλέον 3 ώρες, που αφορούν στη σχέση που έχει ο προσωπικός με τον επαγγελματικό ρόλο του εκπαιδευτικού ως μια επιπλέον ερευνητική διαδικασία του προγράμματος.

- Κατά τη διάρκεια των 2 ετών εκπαίδευσης, **οι συμμετέχοντες εμπλέκονταν σε ατομικές και ομαδικές δράσεις σχεδιασμού και δημιουργίας δρώμενων καλλιτεχνικής έκφρασης** με αφορμή ερεθίσματα που αφορούν τόσο σε κοινωνικές καταστάσεις που λάμβαναν χώρα την περίοδο εφαρμογής του προγράμματος, όσο και ερεθίσματα που προκύπτουν στους ίδιους τους συμμετέχοντες μέσα από τις συναντήσεις και την διεργασία των συζητήσεων με τα υπόλοιπα μέλη, αλλά και από αναθέσεις που δίνονται από τους εκπαιδευτές.

Εφαρμόζοντας ένα θεατρικό παιχνίδι σε ομάδες

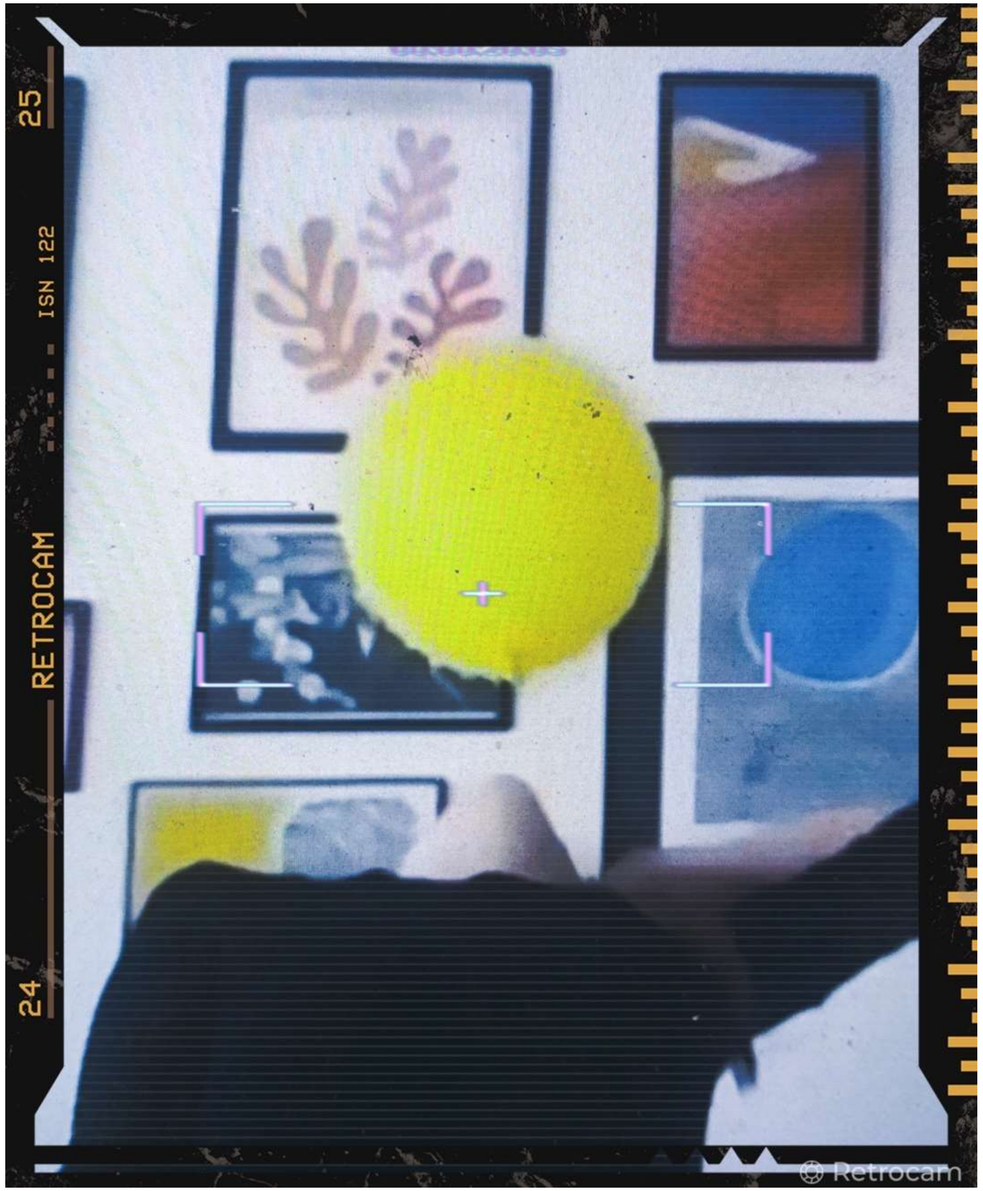

Performance

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Η Συστημική Θεωρία στην Παιδαγωγική

Στην καρδιά του προγράμματος τοποθετήσαμε τη **Θεωρία Συστημάτων**. Ανεπτυγμένη για πρώτη φορά από τον Bertalanffy (1969), η Θεωρία Συστημάτων μας δίνει έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο οπτικής της πραγματικότητας μέσα από τη δυνατότητα του ορισμού των συστημάτων.

Ως σύστημα ορίζουμε «ένα σύνολο από διεργασίες οι οποίες βρίσκονται ανά πάσα στιγμή σε αλληλεξάρτηση, αλληλοσυσχέτιση και συναλλαγή» (Βασιλείου, 1983).

Υπό αυτή την οπτική, τόσο η ομάδα των εκπαιδευομένων στο πρόγραμμα, όσο και μία σχολική τάξη, μπορούν να οριστούν ως συστήματα και να αντιμετωπιστούν σύμφωνα με τις βασικές αρχές και τα εργαλεία που μας προσφέρει η Θεωρία Συστημάτων, εργαλεία που μας επιτρέπουν να παρέμβουμε με διαφορετικούς τρόπους από αυτούς με τους οποίους θα αντιμετώπιζε τα πράγματα η κλασική παιδαγωγική. Η δυνατότητα μιας νέας συστημοκεντρικής οπτικής δουλειάς με την ομάδα αναδύεται.

Παραθέτουμε στη συνέχεια συνοπτικά μερικές από τις νέες δυνατότητες θέασης που ανοίγονται με την οπτική της Θεωρίας Συστημάτων:

- **Δεν υπάρχουν «δύσκολα» ή «προβληματικά» παιδιά**. Κάθε συμπεριφορά που παρατηρούμε δεν εδράζεται μέσα στο άτομο αλλά αποτελεί μια λειτουργία του συστήματος, χρήσιμη για την λειτουργία του
- Αυτήν ακριβώς την χρησιμότητα καλούμαστε να ανακαλύψουμε, ώστε **να καταφέρουμε να αξιοποιήσουμε τις συμπεριφορές που πριν θα μας προβλημάτιζαν αντί να προσπαθήσουμε να τις εξαλείψουμε**
- Οτιδήποτε συμβαίνει από ένα μέλος του συστήματος συνδέεται με όλα τα μέλη του. **Έχουμε πλέον την ευκαιρία να εξετάσουμε τη συμπεριφορά μιας ομάδας ολιστικά.**
- **Η αιτιότητα είναι κυκλική και όχι γραμμική.** Εγκαταλείπουμε την λογική τόσο της αιτιοκρατίας όσο και της τελεολογίας.

Η τέχνη της Φωτογραφίας/Παρατηρώντας τον εξωτερικό χώρο

Σωματική έκφραση/Εσωτερική παρατήρηση

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Το “Μοντέλο του Παγοδρόμιου”

Με την δυναμική των νέων οπτικών που μας ανοίγει η Θεωρία Συστημάτων, καταφέραμε να υπερβούμε τους περιορισμούς της θεωρίας ομάδων αλλά και της κλασικής εκπαίδευσης και να περάσουμε στην δημιουργία ενός μοντέλου εκπαίδευσης ενηλίκων στο οποίο δεν θα δεσμευόμαστε πλέον από την κατάταξη των εκπαιδευομένων σε έτη.

Ονομάσαμε το μοντέλο που δημιουργήσαμε **«Μοντέλο του Παγοδρομίου»** μιας και ο τρόπος με τον οποίο καταφέραμε να λειτουργεί η ομάδα των εκπαιδευομένων λειτουργεί περισσότερο σαν ένα παγοδρόμιο και πολύ λιγότερο σαν τα μοντέλα πολυετούς εκπαίδευσης που έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε.

Στο κλασικό εκπαιδευτικό σύστημα, όταν έχουμε πολυετείς εκπαιδεύσεις, οι συμμετέχοντες σε ένα πρόγραμμα μπαίνουν στο πρώτο έτος σπουδών, συνεχίζουν στο δεύτερο κ.ο.κ. μέχρι να αποφοιτήσουν. Κάθε έτος κάνει μάθημα μόνο του και παρακολουθεί την ύλη του έτους. Με αυτόν τον τρόπο στην ομάδα εκπαιδευομένων κάθε έτους τα μέλη «δένονται» μεταξύ τους και έπειτα λειτουργούν ως «ομάδα» και όχι ως μεμονωμένα μέλη, πράγμα το οποίο οδηγεί σε μια διετή εκπαίδευση για παράδειγμα, στο να υπάρχουν δύο κλειστές ομάδες: Το πρώτο έτος και το δεύτερο έτος.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα “Παιδαγωγική μέσω τέχνης” λειτουργεί σαν ένα… Παγοδρόμιο. Οι άνθρωποι που κινούνται μέσα, δεν είναι καταταγμένοι σύμφωνα με το πότε μπήκαν, ούτε υποβιβάζονται σε απλά μέλη-γρανάζια μιας ομάδας-μηχανής, αλλά κινούνται ως πρόσωπα μέσα στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται σε συντονισμό με τα υπόλοιπα πρόσωπα που εκπαιδεύονται εκεί. Δεν υπάρχουν έτη, ούτε απαραίτητη στιγμή εισαγωγής στο πρόγραμμα, ενώ η παραμονή των συμμετεχόντων σε αυτό συνεχίζεται μέχρι να ολοκληρώσουν τον χρόνο σπουδών που έχει οριστεί. Κατα τη διάρκεια αυτού το χρόνου, όλοι οι εκπαιδευόμενοι κάνουν τα ίδια μαθήματα, μαζί, αυτοί που κοντεύουν να ολοκληρώσουν τα δύο χρόνια και αυτοί που μόλις μπήκαν.

Αναζητώντας τον Ρόλο/Αντικείμενα και μεταμορφώσεις/Facilitator: Δήμητρα Νικολοπούλου

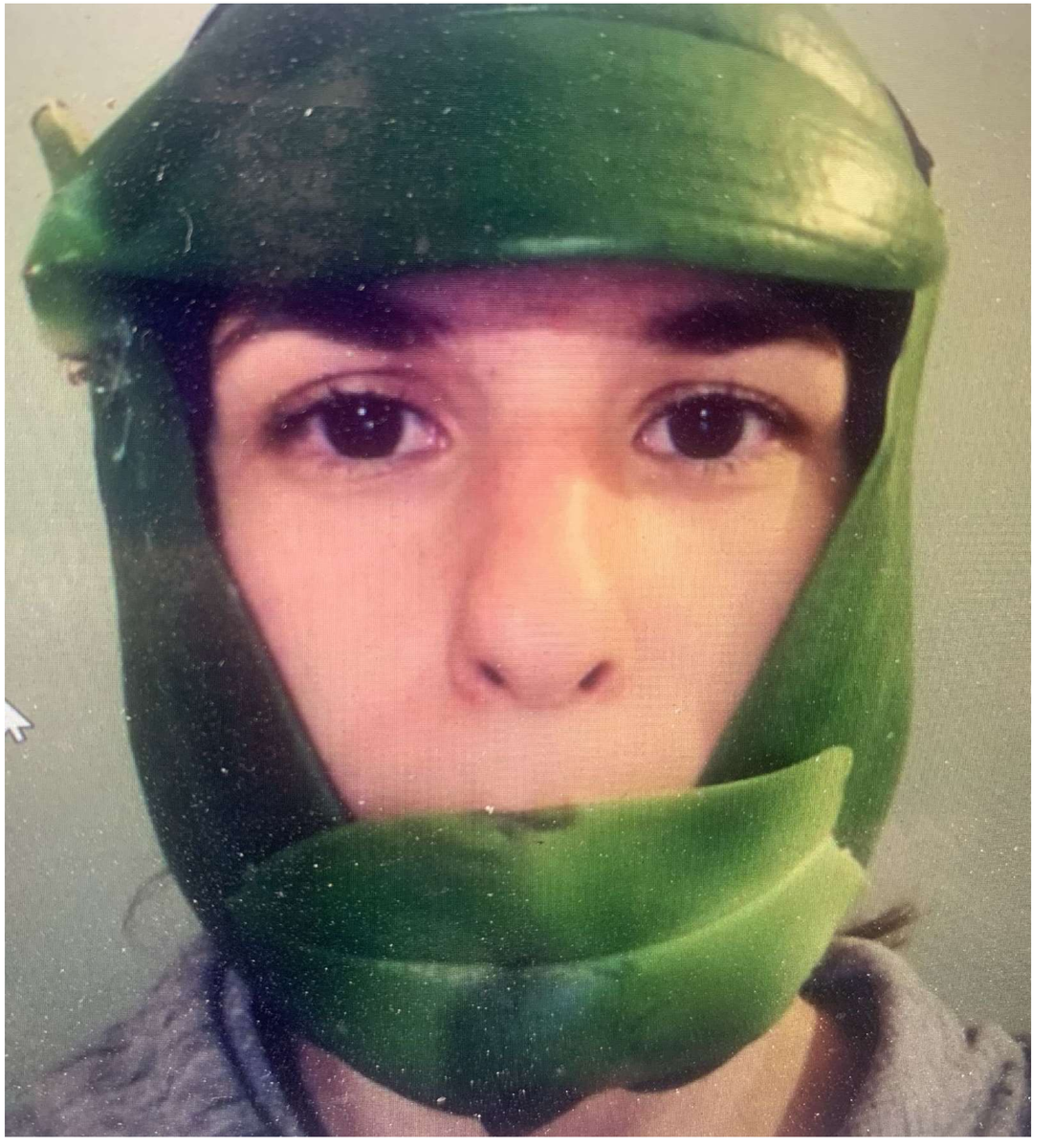

Μεταμορφώσεις/ Κατασκευάζοντας μάσκες

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Το “Μοντέλο του Παγοδρόμιου”

Στην εφαρμογή του **“Μοντέλου του Παγοδρόμιου”**, οι εκπαιδευτές έχουν ρόλο εμψυχωτή-διευκολυντή, που βοηθάει τα νέα μέλη να συντονιστούν με την κίνηση και την ροή που έχουν αποκτήσει τα μέλη που εκπαιδεύονται ήδη, αν και πολλές φορές -όπως με έκπληξη διαπιστώσαμε -δεν χρειάζεται καν αυτό, αφού πολύ γρήγορα, πολλές φορές ακόμα και τη διάρκεια της πρώτης συνάντησης κατά την οποία εισάγεται ένας νέος εκπαιδευόμενος, η ομάδα συναρμόζεται μαζί του και λίγες ώρες μετά, είναι αδύνατον να ξεχωρίσει ένα εξωτερικός παρατηρητής, ποιο είναι το νέο μέλος.

Πρόκειται για **ένα μοντέλο εκπαίδευσης που λειτουργεί σαν ένα ανοικτό σύστημα** και στηρίζεται στην ίση αντιμετώπιση των συμμετεχόντων, ενώ ταυτόχρονα αξιοποιεί την εμπειρία των εκπαιδευομένων που είναι στο πρόγραμμα εδώ και καιρό, με την όρεξη και την φρεσκάδα των εκπαιδευομένων που μόλις μπήκαν και όλο αυτό το καταφέρνει δίνοντας τους απλώς τη δυνατότητα να έρθουν σε άμεση διάδραση μεταξύ τους αντί να προβαίνει σε αυθαίρετες ταξινομήσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία σύμφωνα με την ημερομηνία εισαγωγής τους.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί, ότι **το συγκεκριμένο πρόγραμμα ακολουθεί μια μορφή συμμετοχικού σχεδιασμού εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων στην ανάπτυξη της δομής των μαθημάτων.** Αυτό σημαίνει, ότι οι εκπαιδευόμενοι λάμβαναν στο πρώτο έτος ένα πλάνο μαθημάτων που αφορά το πρώτο εξάμηνο σπουδών και συγκεκριμένα την περίοδο Σεπτέμβριος-Ιανουάριος. Στο τέλος του α΄εξαμήνου, η εκπαιδευτική ομάδα και οι συμμετέχοντες περνάνε από μια διεργασία προσωπικής και ομαδική αξιολόγησης μέσω βιωματικών δράσεων που οι ίδιοι έχουν σχεδιάσει και επαναπροσδιορίζουν τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες με στόχο να διαμορφωθεί το δεύτερο εξάμηνο σπουδών με μαθήματα που οι συμμετέχοντες θα ήθελαν να εμβαθύνουν επιπλέον.

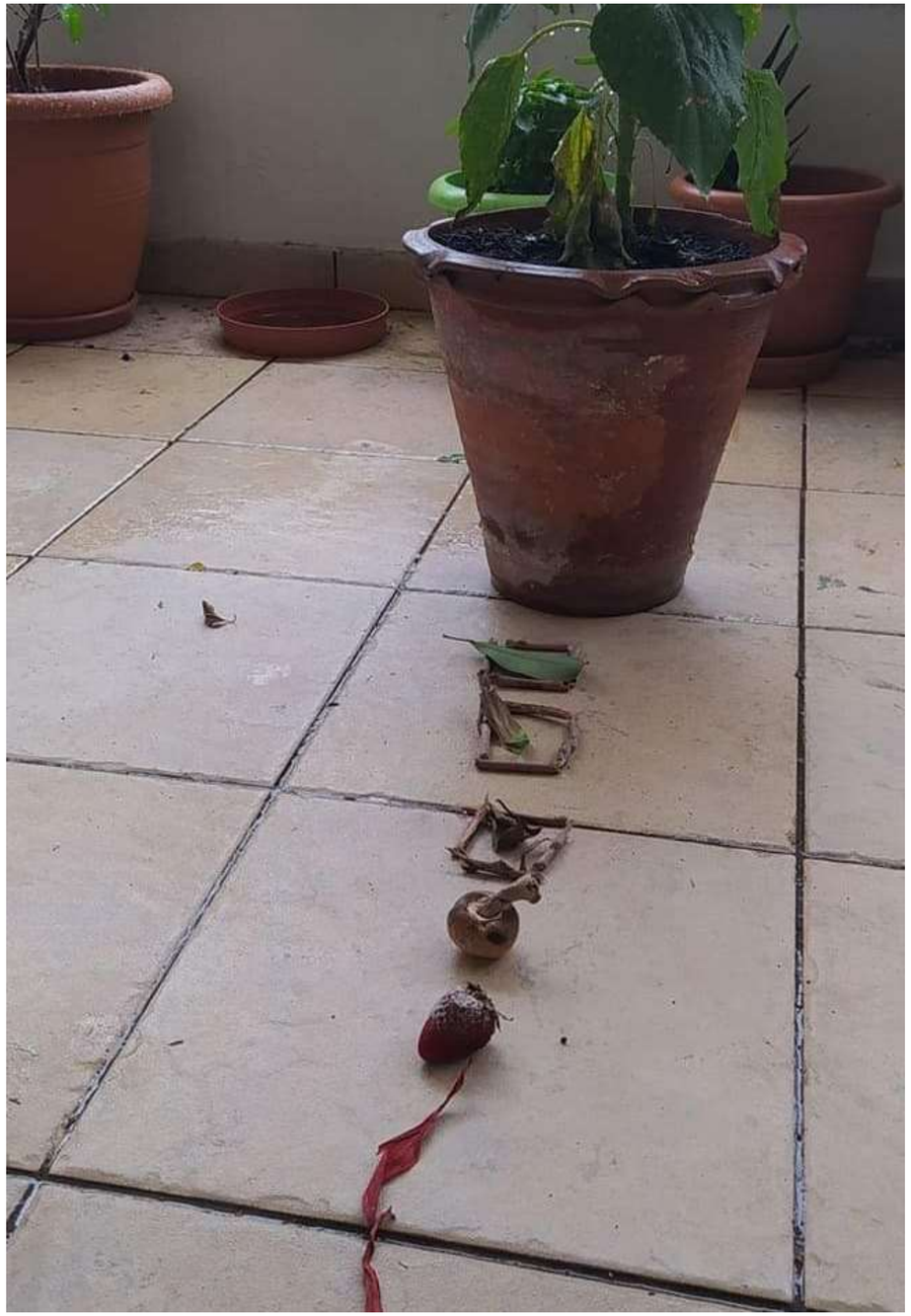

Γνωρίζοντας την Land Art/ Σχεδιασμός έργων τέχνης

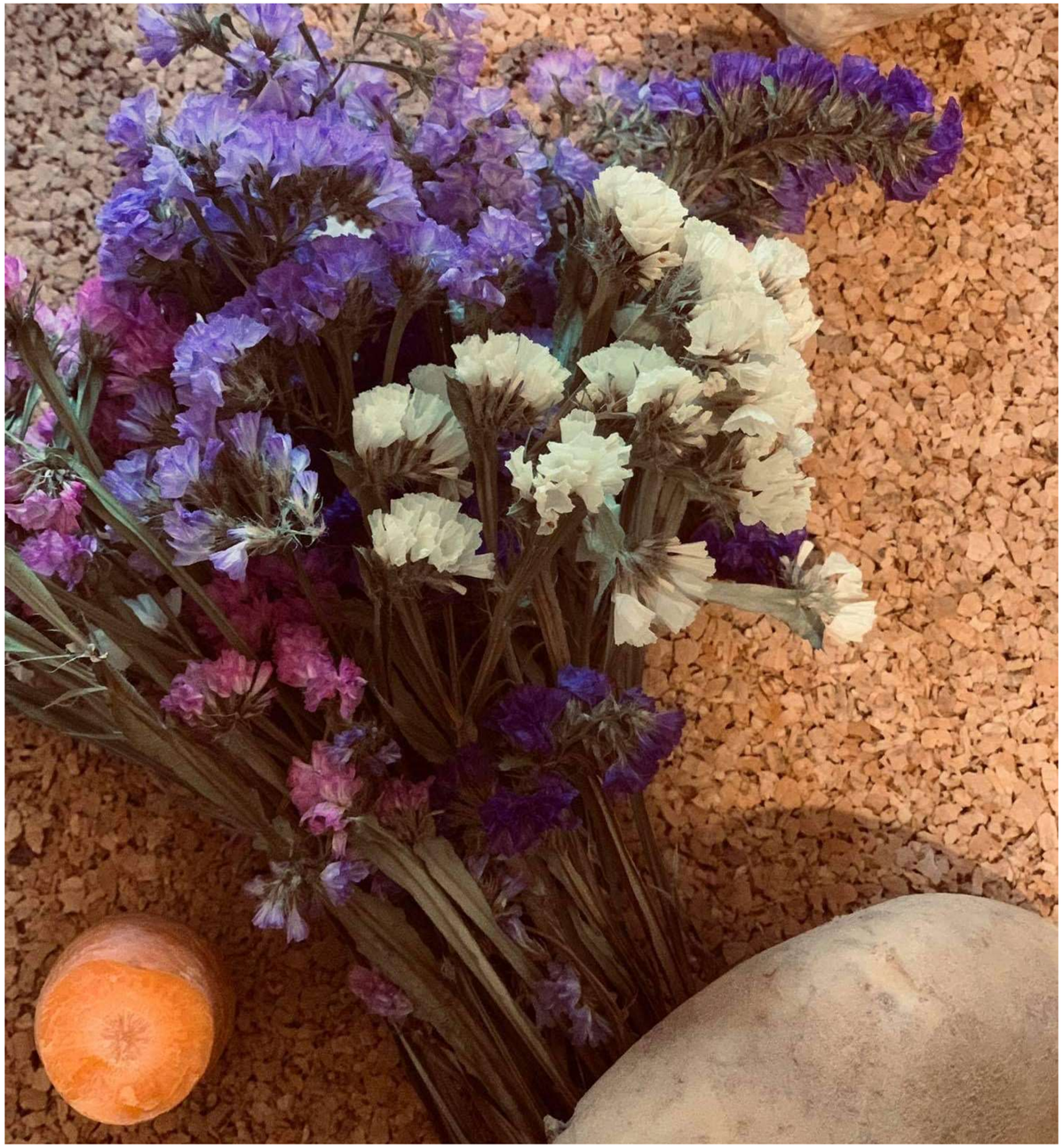

Γνωρίζοντας την Land Art/ Συνθέσεις πολλαπλών αντικειμένων

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Επιστήμη-Τέχνη -Εμπειρία-Μάθηση

- Τα μαθήματα που συμπεριλαμβάνονται στην εκπαίδευση, χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι πληροφορίες που αντλούνται από την κάθε κατηγορία είναι σαφώς διαχωρισμένες μεταξύ τους.

- Στα πλαίσια μιας συνεχόμενης κυκλικής διεργασίας, οι μετέχοντες/ουσες στην εκπαίδευση καλούνται να συνδυάζουν τις πληροφορίες που λαμβάνουν από κάθε μάθημα, έτσι ώστε να μπορέσουν να τις χρησιμοποιούν για να χτίσουν το **"συστημικό σκέπτεσθαι"** που στοχεύει το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα

- **Η επιστημονική θεωρία εμπλέκεται με την τέχνη** σε μια προσπάθεια διαλόγου της ήδη κατεκτημένης "γνώσης" με την βιωμένη πρόσφατη εμπειρία.

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Περιεχόμενο μαθημάτων

Ψυχολογία.

•Εισαγωγή στη Θεωρία Συστημάτων-Ανθρώπινη επικοινωνία-Οι ρόλοι στο σχολείο και την οικογένεια-Η σημασία του πλαισίου στην αλληλεπίδραση της ομάδας-Το σχολείο ως σύστημα/ Παιδαγωγός-συντονιστής ομάδας-Προσωπικός και επαγγελματικός ρόλος/Ομάδα προσωπικής ανάπτυξης/Οι ρόλοι στην οικογένεια και στο ζευγάρι/ Τα επικοινωνιακά σχήματα μέσα στην οικογένεια και στην ομάδα

Παιδαγωγική

•Η παρατήρηση ως παιδαγωγικό εργαλείο/ Ο ρόλος του συντονιστή-παιδαγωγού ομάδας/ Κριτική παιδαγωγική/ Συστημική παιδαγωγική/ Κριτική θεωρία/ Συμπερίληψη και ειδική αγωγή/Δυναμική και εμψύχωση ομάδας/ Αισθητηριακή ανακάλυψη στις βρεφικές και νηπιακές ηλικίες/ Η μέθοδος project ως παιδαγωγικό εργαλείο/ Η παιδαγωγική φιλοσοφία των σχολείων Reggio Emilia και η ανακαλυπτική μάθηση στην παιδαγωγική/ Αναδυόμενη παιδαγωγική/ Παιδαγωγική και απώλεια/

Εκφραστικές τέχνες

•Process Art και δημιουργική σκέψης/ Θεεατρικό Παιχνίδι και Παιδαγωγική Θεάτρου/ Χορός και προσωπικός χώρος/Εικαστικό παιχνίδι και περιβάλλοντα δράσης/Η εικόνα ως μέσο έκφρασης και δράσης (ζωγραφική/φωτογραφία/κινηματογράφος)/ Μουσική και έκφραση/ Σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων για μουσεία και ομάδες/Παραμύθι-αφήγηση και περιβάλλον έκφρασης στην ομάδα/Performance/Site specific/ Τέχνη και θεραπευτικές προσεγγίσεις σε ομάδες παιδιών και ενηλίκων/Video art/ Εναλλακτικές προσεγγίσεις διδακτικών μαθημάτων μέσω των εκφραστικών τεχνών/ Λογοτεχνία και θεατρική έκφραση/Αρχιτεκτονική και ομαδική δράση/Κοινοτική παρέμβαση

Θεατρικό παιχνίδι/Εμψύχωση ομάδας

Αποτυπώνοντας την κίνηση σε χαρτί

Επαγγελματικός και προσωπικός ρόλος στη Διετή εκπαίδευση

“Παιδαγωγική μέσω Τέχνης-Συντονιστής ομάδας/Συστημική προσέγγιση”

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Ομάδα προσωπικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών

- Στα πλαίσια της διετούς εκπαίδευσης πραγματοποιούνται επιπλέον δράσεις που αφορούν την **προσωπική ανάπτυξη του επαγγελματία παιδαγωγού** και συγκεκριμένα την αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στον επαγγελματικό και τον προσωπικό του ρόλο.
- Η διαδικασία έχει στόχο την συναισθηματική ενημερότητα του επαγγελματία συντονιστή ομάδας και την ανακάλυψη μεθόδων αντιμετώπισης των καθημερινών δυσκολιών στην εκπαιδευτική πράξη
- Η συμμετοχή στην ομάδα προστίθεται στο 2ο έτος της εκπαίδευσης και έχει διάρκεια 3 ώρες κάθε μήνα.

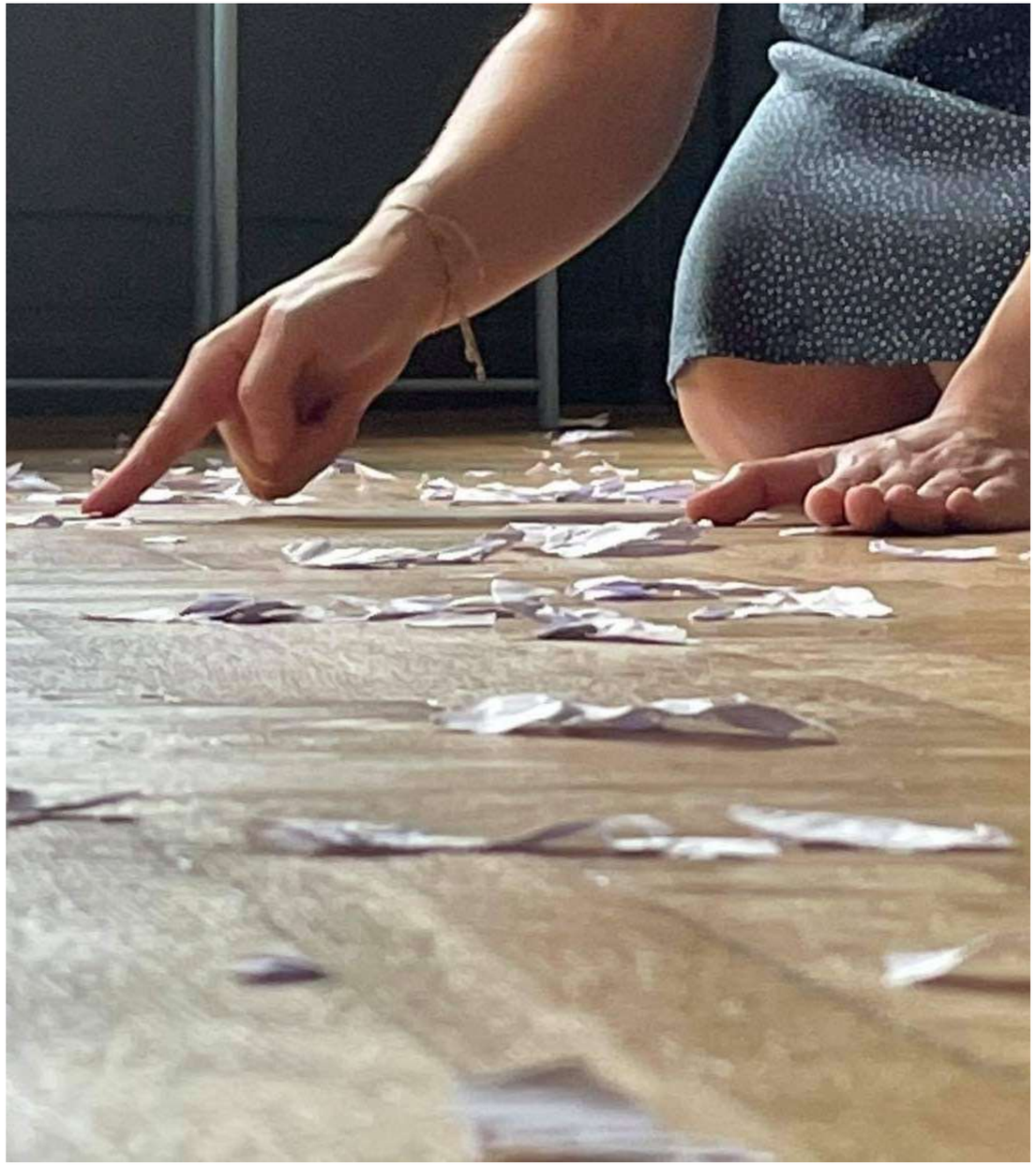

Προσωπική ανάπτυξη μέσα από την εικαστική έκφραση

Συντονισμός ομαδικών δράσεων από τους εκπαιδευόμενους

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Η μέθοδος *“7 arts in Personal and Professional Development”

Η μέθοδος αποτελείται από 8 συναντήσεις, 4 από τις οποίες αφορούν βιωματικές δράσεις με τη συμβολή των τεχνών (εικαστικές δράσεις, δράσεις δημιουργικής γραφής, θεατρικής έκφρασης κ.α) και 4 ενδιάμεσες συναντήσεις ομαδικού αναστοχασμού. Κάθε μια από τις 4 βιωματικές συναντήσεις αποτελείται από 7 δράσεις σε ένα σύνολο πέντε ωρών για κάθε συνάντηση.

Αναφέρουμε επιγραμματικά το περιεχόμενο των 8 συναντήσεων

- **Συνάντηση 1η**: Γνωριμία μελών-Συμβόλαιο ομάδας μέσω εικαστικών δράσεων επικοινωνίας
- **Συνάντηση 2η:** Ομαδικός αναστοχασμός επάνω στο ρόλο του εκπαιδευτικού-Δράσεις δημιουργικής γραφής
- **Συνάντηση 3η:** Η σημασία του πλαισίου και η αλλαγή οπτικής. Χωροσχεσιακές δράσεις- Ψυχογεωργαφία. Αρχιτεκτονική
- **Συνάντηση 4η:** Ομαδικός αναστοχασμός επάνω στην έννοια “Πρόβλημα”-Δράσεις δημιουργικής γραφής
- **Συνάντηση 5η:** Αυτοπαρατήρηση- Ετεροπαρατήρηση. Εικαστικές και θεατρικές δράσεις
- **Συνάντηση 6η:** Ομαδικός αναστοχασμός επάνω στην παρατήρηση του επαγγελματικού και προσωπικού ρόλου. Φωτογραφία και δράσεις δημιουργικής γραφής
- **Συνάντηση 7η:** Αναζητώντας την προσωπική διαδρομή του ατόμου. Παρατήρηση έργων τέχνης/Video Art
- **Συνάντηση 8η**: Ομαδικός αναστοχασμός επάνω στη μέθοδο “7 arts in P.P.D” και αναζήτηση αλλαγής οπτικής εκπαιδευτικού.

*** Η μέθοδος σχεδιάστηκε από την παιδαγωγό Κατερίνα Ανωγιαννάκη, στα πλαίσια του ΠΜΣ “Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών” του Πανεπιστημίου Κρήτης (2020)**

Το πλαίσιο και η αλλαγή οπτικής/ Θεατρική έκφραση

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Συμπεράσματα

- Από το 2019, που ξεκίνησε η εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος “Παιδαγωγική μέσω Τέχνης-Συστημική προσέγγιση” έως και σήμερα, η επιστημονική ομάδα του Εργαστηρίου Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής ΡΟΔΑΚΙΝΟ διερευνά μέσα από την συμμετοχική παρατήρηση και την καταγραφή δράσεων τις αντιδράσεις τόσο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών και κοινωνικών επιστημόνων στο πρόγραμμα, όσο και την εξέλιξη που παρουσιάζουν στο σχεδιασμό των μαθημάτων οι ίδιοι οι εκπαιδευτές, στα πλαίσια μιας συν-εξέλιξης με τους εκπαιδευόμενους.

- Μιας και αφορά μια άκρως βιωματική διεργασία, τα αποτελέσματα της οποία θα φανούν σε ένα μεταγενέστερο χρόνο από την παρατήρηση και την αυτοπαρατήρηση των τωρινών συμμετεχόντων στο πρόγραμμα, τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή, θα αρκεστούμε στο να απαριθμήσουμε τα οφέλη που έχουμε ήδη εντοπίσει από τις εφαρμογή των δράσεων στα πλαίσια του προγράμματος.

Παιδαγωγική μέσω Τέχνης

Συμπεράσματα

Αν θέλαμε να κάνουμε μια λίστα από τα συγκεκριμένα οφέλη που η επιστημονική ομάδα αρχικού σχεδιασμού του προγράμματος έχει εντοπίσει, θα λέγαμε ότι έχουμε παρατηρήσει και καταγράψει σε αυτή την εκπαιδευτική διαδρομή:•

- **μετασχηματισμό οπτικής των εκπαιδευομένων** σε θέματα που άπτονται της παιδαγωγικής προσέγγισης που διαμορφώνουν κατά τη διάρκεια του προγράμματος

•**ανάπτυξη μιας συνεργατικής και επικοινωνιακής παιδαγωγικής** που όλα τα μέλη έχουν ίσες ευκαιρίες και δυνατότητες

•**ανάπτυξη δημιουργικότητας** του επαγγελματία κοινωνικού επιστήμονα στη διαχείριση της ομάδας του με κύριο μέλημα του την ανακαλυπτική βιωματική μάθηση

•**ανάπτυξη του "συστημικού σκέπτεσθαι"** στην καθημερινότητα του επαγγελματία παιδαγωγού

•**κυκλική και όχι γραμμική αντιμετώπιση και διαχείριση καταστάσεων** που προκύπτουν στην εκπαιδευτική πράξη

•**συνδυασμό των τεχνών με στόχο την ανάπτυξη πολλαπλών διεξόδων έκφρασης** των μελών της ομάδας

Αισθητηριακή ανακάλυψη μέσω του αυτοσχεδιασμού/Mount-Performace από την χορογράφο Βιτόρια Κότσαλου

Ευχαριστούμε πολύ!

- Κατερίνα Ανωγιαννάκη, Παιδαγωγός, Συγγραφέας, MSc Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών, Ιδρυτικό μέλος του Εργαστηρίου Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής "Ροδάκινο". E-mail: teamrodakino@gmail.com
- Γιώργος Παραδείσης, Ψυχολόγος, MSc Κοινωνιολογίας, Συστημικός Θεραπευτής, Ιδρυτικό μέλος του Εργαστηρίου Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής "Ροδάκινο". E-mail: paradeises@gmail.com
- Παναγιώτης Μπαρμπαγιάννης, Εργοθεραπευτής, MSc Κριτική Παιδαγωγική και Εκπαίδευση Εκπαιδευτικών, Εμψυχωτής Παιδαγωγικής Θεάτρου, Μέλος της επιστημονικής ομάδας του Εργαστηρίου Συστημικής Ψυχολογίας και Παιδαγωγικής Ροδάκινο, E-mail: barbagohn@hotmail.com